

ОСІНЬ 1918 Р. В ІСТОРІЇ ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЕЛЬ: БОРОТЬБА ІДЕЙ

Роман Тимченко

Кандидат історичних наук, старший науковий співробітник
Інститут історії України НАН України
Вул. Грушевського 4, Київ, Україна, 01001
e-mail: roma_timchenko@ukr.net
Orcid. 0000-0002-5262-9033

У статті аналізуються основні ідеї зовнішньополітичної діяльності галицьких українців восени 1918 року. Характеризується ступінь соборницьких настроїв населення Східної Галичини, Буковини й Закарпаття. Визначаються причини сліпої віри західноукраїнських політиків у імперську владу. Проаналізовано зміну їх політичних орієнтирів.

Ключові слова: Українська Національна Рада, Є. Петрушевич, Австро-Угорщина, Січові стрільці, Східна Галичина

AUTUMN 1918 IN THE HISTORY OF WESTERN UKRAINIAN LANDS: THE STRUGGLE OF IDEAS

Roman Timchenko

Candidate of Historical Sciences, Senior Researcher of the
Institute of History of Ukraine of the National Academy of Sciences of Ukraine
Street Hrushevsky 4, Kyiv, Ukraine, 01001
e-mail: roma_timchenko@ukr.net
Orcid. 00000002-5262-9033

After the defeat of the Central Powers in November 1918, the center of the Ukrainian movement for unification was shifted to Eastern Galicia. The leaders of Western Ukraine were against any radical changes. They were impressed by the broad autonomy of federal Austria, rather than the great uncertainty after the declaration of the independence of West Ukrainian People's Republic. Later they hoped to gain the independence through recognition on the basis of international law. After the fall of the empire they raised a rebellion in Lviv. As a result, the West Ukrainian People's Republic was proclaimed. Eugene Petrushevych became the head of the Ukrainian National Council, the supreme authority in the state. This event contributed to the growth of patriotic feelings among Austrian Ukrainians.

A real chance of unification into the common state of Eastern Galicia and the Ukraine was appeared. The Galician politicians ignored the relationship with the Hetmanate, and therefore only asked for military support. Pavlo Skoropadsky, who did not want to be involved in the war with Poland, agreed to send only the Sich Rifleman troop. However, its commanders ignored Hetman's order and supported the Directorate uprising. The Directorate began an insurrection against the Hetman.

As a result, the Ukrainian National Council was forced to turn to the Directorate. At first they did not believe in the success of the Directory and believed that it would destroy the Ukrainian state in Naddinpryanskaya Ukraine. On December 1, 1918, an agreement was signed in Fastiv on the unification both Ukrainian republics. In Bukovina and Transcarpathia, the population and politicians actively supported unification with the Ukraine.

Keywords: Ukrainian National Council, Eugene Petrushevych, Austro-Hungary, Sich Rifleman, Eastern Galicia

Можливість створення певної форми національно-державного утворення на західних теренах виникла в процесі розпаду Габсбурзької монархії, який став прямим наслідком поразки країн Четвертного Союзу. В умовах завершення Світової війни і розпаду Австро-Угорщини її керівники готові були вдатися до поділу Галичини на західну (польську) й східну (українську) частини. Однак цей процес зустрів серйозний спротив поляків, які вважали Східну Галичину власною історичною територією. Та й самі українці восени 1918 року ще не мали чіткого плану державності і тому між ними розпочалася боротьба ідей: проголосити незалежність і об'єднатися з Наддніпрянською Україною чи вимагати автономії австрійського імператора Карла. Ця невизначеність залишила помітний слід на розвитку державницьких процесів Галичини восени 1918 року.

У ході дослідження автором поставлено наступні завдання: проаналізувати політичні настрої західноукраїнського населення та лідерів краю восени 1918 р., визначити мотиви розбіжностей їхніх поглядів, а також розглянути причини стриманого ставлення галицького проводу до об'єднання із Наддніпрянською Україною.

Восени 1918 р. Перша світова війна підходила до завершення. Німеччина зазнала важких поразок на західному фронті, постала загроза вторгнення військ Антанти до імперії Габсбургів. Зважаючи на такий перебіг подій 14 вересня 1918 р. Австро-Угорщина звернулася до воюючих сторін з пропозицією скликати конференцію для обговорення питання про мир, але отримала відмову.

Тим часом австрійський прем'єр М. Гусарек намагався створити коаліційний уряд із представників національних груп, які висловили б власне бачення подальшого існування імперії. Він вважав, що відроджені польські землі повинні об'єднатися унією з Австро-Угорщиною. Для досягнення цієї мети Відень був готовий поступитися полякам цілою Галичиною. Хоча в східній її частині українці й становили більшість.

Це викликало невдоволення українського населення Галичини. У відповідь 22 вересня 1918 р. в Народному домі Львова було скликане віче, яке виступило проти приєднання Східної Галичини до Польщі та висловило сподівання щодо злуки Наддністрянщини з Великою Україною. В ухваленій резолюції зазначалося, що Австро-Угорщина повинна виконати свої зобов'язання відносно української держави за Брестським договором щодо поділу Галичини на дві частини (Levytskyi, 1931, 97).

Такі ж рішення були прийняті на зборах у Перемишлі, Самборі, Гусятині, Дрогобичі, Печеніжині. Особливо активно обговорювали цю проблему 30 вересня на засіданні в Станіславові. У прийнятій резолюції наголошувалося: «Торгувати нами [...] не дамо! Серця наші запалені вогнем боротьби до загибелі! Не здійсняться затії ворогів, доки з нас оден живий! Нехай ворог гине! Сорокаміліоновий український нарід нехай живе! Слава українській державі!» (Dilo, 1918, 8 zhovtnya).

Активізація національного руху непокоїла представників Габсбурзької монархії. Командант жандармерії Галичини й Буковини Е. Фішер наголошував, що на цих землях «помітний прогрес у посиленні національної свідомості» після останнього перевороту в Росії, а намісник К. Гуйн ще влітку 1918 р. в листі до парламенту відзначав, що розклад монархії особливо сильно прогресує протягом останніх трьох місяців. Таким чином, революційний запал населення не втихав, а набирив обертів.

На початку жовтня Німеччина й Австро-Угорщина намагалися переконати американського президента В. Вільсона завершити війну, базуючись на розроблених ним принципах. Передбачалася перебудова двоїстої імперії на федеративних засадах, де «народом Австро-Угорщини, яких місце в зборі народів бажаємо бачити охороненим і забезпеченим, має бути дана змога автономічного розвитку» (Lozynskyi, 1970, 25). Полякам надавалися права на створення власної незалежної держави, а про українські землі, які входили до складу Габсбурзької монархії, не згадувалося.

У таких складних умовах розпочалася сесія австрійського парламенту. Голова Української парламентської репрезентації Є. Петрушевич на засіданні 4 жовтня звернув увагу на важке становище українців у складі Австро-Угорщини й висловив сподівання, що вона повинна стати союзом народів. Він наголошував, що українці втратять будь-яку надію на краще майбутнє в цій державі, якщо габсбурзький уряд не поділить Галичину. «[...] Ми, – зазначав Є. Петрушевич, – вже нині реклямуємо для себе нічо інше, як найсвятіше для кожного народа право на злучене всіх українських земель в одну українську незалежну

державу, і домагаємося прилучення всіх українських земель Австро-Угорської монархії, в сім числі також українських земель положених в Угорщині, до Української Держави» (Ukrainske slovo, 1918, 10 zhovtnia). Таким чином, лідер західних українців у парламенті висловився за перебудову Австрії на федеративних засадах. Лише у випадку анексії Східної Галичини Польщею він не виключав можливого об'єднання з Наддніпрянською Україною. Цього ж дня депутат сейму С. Вітик подав до палати послів заяву з вимогою припинити австро-угорську й німецьку окупацію українських земель, здійснену за умовами Брестського мирного договору. Він наголосив на великому прагненні українців Австро-Угорщини, Холмщини, Підляшшя й Волині об'єднатися з іншою частиною України в одну самостійну республіку.

Промовців підтримав К. Левицький, який підкреслив, що шлях галицьких українців лежить не до Варшави, а до Києва, і приєднати їх до польської держави можна лише силоміць, методом війни. Він вважав, що галичани повинні найближчим часом скликати національні збори, на яких будуть представлені делегати всіх українських областей Австро-Угорщини. Вони, у свою чергу, створять українську національну конституанту, яка проголосить утворення української держави в Галичині. Очевидно, що лідери УПР не поспішали відділятися від Австрії й сподівалися на існування власної автономної одиниці у її федеративному союзі, а лозунги про об'єднання першочергово мали на меті залякати імперський уряд і об'єднати галичан навколо себе. Хоча на це була вагома причина – монархічна й нестабільна влада на Великій Україні.

10 жовтня на засіданні Української парламентської репрезентації у Відні вирішили скликати депутатів парламенту, крайових сеймів та по три представники від кожної політичної партії Галичини й Буковини з метою утворення конституанти й проголошення української державності на землях Австро-Угорщини.

Для порятунку Австро-Угорщини 12 жовтня 1918 р. цісар Карл запросив до себе провідників парламентських клубів, які мали дати свою оцінку політичній ситуації. Українців репрезентували Є. Петрушевич та К. Левицький, котрі заявили про бажання населення утворити самостійну українську державу й виступили проти приєднання навіть невеликої частини до Польщі. Пізніше К. Левицький так охарактеризував це засідання: «Цісарська аудієнція не вдоволила нас, бо цісар Кароль не заявився за поділом Галичини» (Lozynskyi, 1970, 28).

Головна рада галицьких, буковинських і угорських українців у Києві, обговоривши 15 жовтня на своєму засіданні ситуацію в Габсбурзькій імперії, також висловила «найрішучіший протест проти всякого приєднання українських земель Австро-Угорщини до Польщі» й заявила, що українці будуть боротися «з таким насильством всіма доступними їм засобами» (Dilo, 1918, 20 zhovtnya). Отже, наддністрянням на Великій Україні була не байдужа доля своїх співвітчизників, і вони уважно спостерігали за розвитком подій у Галичині. Однак реального політичного впливу навіть на гетьмана П. Скоропадського вони, звісно, не мали.

Щоб запобігти розпаду Габсбурзької імперії, 16 жовтня 1918 р. Карл був змушений видати маніфест про перебудову імперії на федеративних засадах. У ньому надавалося право самовизначення підкореним народам: «Австрія по волі моїх народів має статися союзною державою, в якій кожне племя на області, яку воно заселює, творить свій власний державний організм». Значну увагу цісар приділяв співпраці з національними радами, утворених з депутатів Державної Ради кожної нації, які повинні представляти інтереси свого народу у відносинах з австрійським урядом (Dilo, 1918, 19 zhovtnya). Маніфест гарантував запровадження польської державності, а про долю українських земель у ньому не йшлося.

У дусі попередніх заяв Української парламентської репрезентації львівська газета «Діло» надрукувала відповідь на цісарський маніфест. Українці погоджувалися прийняти його при умові, що австрійська держава назавжди покладе край польському пануванню над українськими землями Холмщини й Галичини (Lozynskyi, 1970, 29). Це була цілком вмотивована вимога, оскільки поляки не приховували свого бажання захопити Східну Галичину, заселену в більшості українцями.

Австрійські політичні кола за допомогою ерцгерцога Вільгельма Габсбурга, полковника УСС, відомого під псевдонімом Василь Вишиваний, намагалися схилити українців

до державно-політичного союзу з Австро-Угорщиною. Ерцгерцог направив К. Левицькому телеграму, де просив майбутню Національну Раду проголосити «самостійне королівство у вірності династії і скіпетрові імператора Карла» (Tyshchuk, 2005, 130). Проте українських політиків не потрібно було вмовляти, вони продовжували орієнтуватися на Відень. Зокрема, письменник І. Боберський пізніше в листі до ерцгерцога писав: «Українці очікують, що ваша архикняжа світлість порозуміються з його величеством цісарем і поступлять енергично в цім напрямі, щоб Східна Галичина припала українцям» (Boberskyi, 2003, 27).

18 жовтня 1918 р. у Львові відбувся з'їзд українських депутатів обох палат австрійського парламенту та делегатів національно-демократичної, радикальної, християнсько-суспільної, соціал-демократичної партій. На ньому були присутні єпископат Української греко-католицької церкви та посланці академічної молоді. Вони конституювалися як Українська Національна Рада (УНРада), яка наступного дня постановила, що «ціла етнографічна українська область в Австро-Угорщині – а зокрема Східна Галичина з граничною лінією Сяну з влученням Лемківщини, північно-західна Буковина з містами Старожинець і Серет та українська полоса північно-східної Угорщини – творять одноцільну українську територію. Ся українська національна територія уконституується отсим як українська держава» (Dilo, 1918, 20 zhovtnya. Okremyi dodatok). Дане рішення також передбачало репрезентацію інтересів новоствореної держави на Мирній конференції. Президентом УНРади проголосили Є. Петрушевича. На зібранні не було лише представників від Закарпаття. Однак від них надійшов лист із сподіваннями на об'єднання з усіма українцями: «Наш нарід доживає того спасенія, щоби раз вже висвободитися від ярма другого народу» (TSDIAL 128, 8). Постанова УНРади не давала відповіді на головне питання про форму державного утворення. І тільки подальший перебіг подій показав, що вона має бути автономною.

19 жовтня відбувся з'їзд «мужів довір'я», який відіграв роль конституанти, що мала затвердити склад УНРади. Дане зібрання вирішило не проголошувати негайної злуки з Наддніпрянською Україною. Є. Петрушевич пояснював це тим, що в «14 пунктах» В. Вільсона повоєнного врегулювання народам Австро-Угорщини гарантується право на самовизначення, Росія ж трактувалася неподільною державою. І внаслідок об'єднання Галичина могла б опинитися під її владою. Крім того, галицькі політичні діячі негативно ставилися до німецької окупації Наддніпрянщини й до нестабільного становища в краї.

Проти даного рішення виступили соціал-демократи, які вимагали злиття українських земель і проведення соціальних реформ. Вони хотіли винести на обговорення постанову про негайне об'єднання Східної Галичини з Наддніпрянською Україною. Зокрема, М. Ганкевич, один із лідерів соціал-демократичної партії, на з'їзді констатував, що в умовах розпаду столітньої імперії і виникнення на їх теренах нових держав «Національні Збори Українців австро-угорської держави проголошують торжественно перед цілим світом, що домаганням і цілю усіх Українців є з'єдинення усіх українських земель, – між іншими українських земель австро-угорської держави в одну державу, що цілю наших національних змагань є – з'єдинена, вольна, самостійна Українська Республіка» (TSDIAL 128, 7). Він зазначав, що український народ вимагає участі в міжнародній Мирній конференції з правом голосу. М. Ганкевич передбачав необхідність швидкого вирішення протиріччя із Польщею та налагодження дружніх відносини з сусідніми державами.

За безпосереднє об'єднання українських земель виступав й інший соціал-демократ С. Вітик, наголошуючи, що злука з Україною є найважливішою політичною потребою, сенсом життя українців, зрештою, державною силою. Його підтримали також представники студентства, які вимагали об'єднання всіх земель, заселених українським народом, в одну незалежну демократичну державу. Це крило «з'їзду мужів довір'я» вважало, що політичні лідери Західної України повинні якнайшвидше скликати конституанту або державний парламент на демократичній основі для урегулювання внутрішніх і зовнішніх справ української держави відповідно до бажань українського народу.

Та галицькі провідники в умовах політичної невизначеності на Наддніпрянщині вирішили звести з'їзд до формальності, тому жодної постанови з цього питання не прийняли. Очевидно, за конкретних історичних умов втілення ідеї соборності для переважної більшості галицької еліти було несвоєчасним. Важливим чинником була і революційна ситуація в Наддніпрянщині. Західноукраїнські керманічі звикли до правового вирішення

справ, більшість свого політичного життя вони проводили у Відні, тому були проти будь-яких кардинальних змін. Їм більше імпонувала широка автономія у складі федеративної Австрії, а ніж великі потрясіння, які могли розпочатися після здобуття незалежності Східної Галичини.

Після з'їзду соціал-демократична партія вирішила заснувати комітети об'єднання та направити до Києва делегатів від усіх українських партій із заявою, у якій висловлювали бажання приєднати українські землі Австро-Угорщини до Великої України. Населення Галичини також хотіло бажання злуки з наддніпрянцями. Це знайшло своє відображення в наддністрянських газетах. Зокрема, 12 листопада часопис «Діло» вмістив замітку «Ідеал цілої нації», де зазначалося, що об'єднання всіх українських земель в одну самостійну, незалежну, вільну демократичну державу можливе під гаслом політичного, економічного й культурного визволення нації (Dilo, 1918, 12 lystopada). Великого розголосу набула стаття члена націонал-демократичної партії С. Барана «Відень чи Київ», де він констатував, що не можна жити за прислів'ям «покірне теля дві матки ссе». На його думку, потрібно зайняти активну позицію щодо об'єднання українських земель в одну державу. УНРада повинна створити ліквідаційний уряд в австро-угорських українських областях для переобрання влади (Karpenko, 2001, 226).

К. Левицький 20 жовтня на площі святого Юра у Львові скликав всенародне віче, де відбулося урочисте проголошення української держави на землях Австро-Угорщини. Соціал-демократ С. Вітик знову наголосив на необхідності негайного об'єднання з Наддніпрянською Україною (TSDIAL 128, 6).

Отже, восени 1918 р. серед галицьких українців панувало дві протилежні політичні орієнтації. Лідери УНРади, враховуючи позицію Антанти й мрію потрапити на Мирну конференцію при підтримці держав Згоди, бачили подальший розвиток без об'єднання з Наддніпрянщиною. Соціал-демократи, більшість радикалів, січові стрільці, молодь розраховували на розв'язання низки західноукраїнських проблем у злуці з Великою Україною.

Узагалі, лідери ЗУНР хоч і вороже ставилися до гетьмана, проте боялися й соціалістичного перевороту, планованого УНС. А В. Винниченка, С. Петлюру, М. Шаповала вважали нездатними до управління й державного будівництва. Малий вплив на міський пролетаріат і вміння бунтувати лише селянство – визначальні чинники такого ставлення галичан до наддніпрянських соціалістів. Галицькі лідери вважали, що будь-яка зміна влади приведе до взяття Києва більшовиками. І тоді Галичина буде оточеною з обох боків ворогами. Тому вони підтримували гетьмана і не хотіли протигетьманського повстання. З цією метою двічі Л. Цегельський і по разі О. Колесса й С. Смаль-Стоцький їздили до УНС. Галицькі газети теж застерігали придніпрянців, що протигетьманська акція приведе до занепаду української держави.

Л. Цегельський, один із активних учасників подій, писав: «Ми (себто українські парламентарські послі) мислили так: якщо Велика Україна відбудеться як самостійна держава, то ми матимемо змогу об'єднатись з нею в близькому майбутньому». Якщо ж придуть більшовики, то за допомогою Австрії галичани не допустять їх до себе. У той же час наддністряни «були готові кожної хвилини прилучитись до закріпленої Української держави гетьманської чи республіканської» (Tsehelskyi, 2003, 75). Фактично це означало, що галицькі лідери прагнули об'єднання з Великою Україною, коли там буде сильна й стабільна влада.

Процес розпаду двоїстої імперії прискорила нота американського державного секретаря Р. Лянсінга від 18 жовтня. Українцям вона стала відома через три дні. У ноті зазначалися, що умови подальшого існування Австро-Угорщини, а вони залежали від чехословаків, югославів і поляків, уряди яких визнавалися США. Українці знову залишилися поза увагою світової спільноти. Це пов'язано з прихильним ставленням держав Антанти до відбудови Польщі, яка вважала всю Галичину своєю власною територією.

Слід зазначити, що українська проблема обговорювалася 23 жовтня на засіданні Ради Міністрів у Відні. Галицькі представники вважали, що територію української держави повинні утворювати Східна Галичина до Сяну, Буковина до Сірету включно з містом Чернівці та областями Угорщини, у яких проживають українці. Вони погоджувалися заснувати нове державне утворення «в найтіснішій єдності з монархією» (Prokorynych, 2004, 32). Прем'єр-міністр М. Гусарек підтримав такі побажання українців, але наголосив на їх не-

здійсненості в тогочасних умовах. Очевидно, і керівники Австро-Угорщини не вірили у федеративні перспективи держави Габсбургів.

Перебуваючи у Відні, 26 жовтня 1918 р. Є. Петрушевич направив ноту до президента США В. Вільсона з вимогою самовизначення галичан відповідно до розроблених ним принципів. У ній наголошувалося на національно-культурній ідентичності українського населення й підкреслювалося, що західноукраїнська держава сама в праві вирішити, чи «лишитись відтак самостійною або прилучитись до державної України» (*Ukrainske slovo*, 1918, 11–12 lystopada). У всякому разі представники УНРади продовжували відстоювати попередні позиції: спочатку – автономії у складі федеративної Австрії, а в разі відмови – союзу з Наддніпрянською Україною.

В умовах розпаду Австро-Угорщини відбулися зміни в уряді Австро-Угорщини. Прем'єром призначили Г. Лямаша, який обстоював ідею ліквідації імперії. Є. Петрушевич переконував нового голову уряду, що владу у Східній Галичині слід передати українцям. Однак прем'єр зволював з офіційним розпорядженням, хоч і не заперечував цим вимогам.

31 жовтня 1918 р. відбулося засідання австрійського парламенту, на якому вирішено, що «польське заступництво не буде розтягати своєї діяльності на українських областях, признаючи рівне право української нації до створення самостійного державного організму, котрого границі будуть устійнені на основі порозуміння націй, евантуально мировим договором» (Karpenko, 2001, 221). У другому протоколі зазначалося, що уряд уповноважує австрійського намісника у всіх областях Східної Галичини «обсадити староства і повітові дирекції фінансів урядовцями української народности, в порозумінні з Українською Національною Радою» (TSDIAL 96, 4). Отже, хоча імперська влада й декларувала надання українцям певних політичних і культурних прав, проте конкретної постанови щодо самовизначення, бодай у складі Австро-Угорщини, ухвалено не було.

31 жовтня парламентський посол Л. Цегельський повернувся з Відня і проінформував, що Австрія готова передати владу в Східній Галичині українцям. Таким чином, хоча імперія вже майже розпалася, лідери УНРади ще вірили в прихильність цесаря до української справи, тоді як інші народи активно виступали за створення незалежних держав – Південно-слов'янської, Чехословаччини, Польщі.

К. Левицький зажадав від австрійського намісника генерала К. Гуйна визнання Східної Галичини й Буковини з українською частиною Угорщини самостійною українською державою. Але той відмовив, пояснивши, що не отримував жодного повідомлення з Відня, оскільки телеграфний зв'язок із столицею був перерваний. Те ж саме зробив і австрійський комендант міста Львова генерал Р. Пфєффер. Стало зрозумілим, що уникнути конфлікту між українцями й поляками, які не приховували намірів захопити Східну Галичину, неможливо. А вже 28 жовтня 1918 р. на нараді в Кракові було утворено Польську Ліквідаційну Комісію, яка повинна була перейняти владу в Галичині від Австрії до Польщі. Про це йшлося в телеграмі начальника Головного штабу польських збройних сил у Варшаві Т. Розвадовського до польського військового коменданта Львова генерала Р. Лямезана. У ній зазначалося, що генеральним комісаром Галичини призначений князь В. Чарторийський, військове керівництво переходить до генерала С. Пухальського, а управління у Львові мав очолити генерал Р. Лямезан (Lozynskyi, 1970, 37).

Реальна загроза захоплення поляками влади змусила УНРаду і старшин військового комітету прийняти рішення про військове повстання. У ніч на 1 листопада команда українських воїнів зайняла казарми, усі державні установи й захопила владу в Львові. Це було абсолютною несподіванкою і для австрійського намісника К. Гуйна, і для коменданта Р. Пфєффера. 1 листопада К. Гуйн разом з іншими австрійськими чиновниками виїхав до Відня, а владу у Східній Галичині перейшла до заступника В. Децикевича, який передав її Українській Національній Раді.

Стрімкий розвиток подій поставив перед галицьким проводом ряд стратегічно важливих проблем, які потребували якнайшвидшого вирішення: проведення національно-державного будівництва та реформ, подолання етносоціальних протиріч, оборона власних земель від зазіхань поляків, які не змирилися з втратою владних прерогатив у краї. Уже 9 листопада 1918 р. створено уряд – Державний Секретаріат (згодом Рада Державних Секретарів) на чолі К. Левицьким, а 13 листопада 1918 р. УНРадою ухвалено «Тимчасовий закон про державну самостійність українських земель бувшої австро-угорської монархії»,

яким визначалася назва держави – Західно-Українська Народна Республіка, герб (зображення золотого лева на синьому фоні) та її кордони.

10 листопада на засіданні УНРади представник Української народно-демократичної партії Р. Перфецький запропонував, щоб УНРада «доручила Державному Секретаріату поробити потрібні заходи для об'єднання українських земель». На тому ж засіданні К. Левицький оповістив, що «на підставі одноголосної постанови Державного Секретаріату, маю честь заявити, що Державний Секретаріат одночасно вирішив згодитися з внесенням доктора Перфецького». Отже, УНРада як найвища влада «українських земель» Австро-Угорської монархії в прагненні до здійснення національного ідеалу всього українського народу доручає Державному Секретаріату вжити необхідних заходів щодо об'єднання усіх українських земель в одній державі» (Karpenko, 2001, 413).

Загалом, активізацію зовнішньої політики в східному напрямку спонукало не зовсім вдале розгортання українсько-польської війни й необхідність отримання військової допомоги від наддніпрянських побратимів. Важливим чинником було й особисте ставлення П. Скоропадського до галичан. У своїх спогадах він пише: «Вся культура, релігія, світогляд мешканців зовсім у них інший. Галичани ж хотіли показати Антанті картину немов би єдиної Української Народної Республіки, яка вся досить ворожа до ідеї Росії, причому в цій Україні головну роль відігравали галичани. Наш народ цього не захоче ніколи» (Skoropadskyi, 1995, 53, 58, 184).

Для оборони Галичини, зокрема Львова, від поляків потрібні були війська та амуніція, тому УНРада вирішила звернутися до Гетьмана з цим проханням, адже він носив титул «Гетьман Всєї України». Галичани розуміли, що об'єднатися буде нелегко, адже очікувалося переворот проти гетьмана. 5 листопада 1918 р. делегація УНРади в складі О. Назарука й В. Шухевича відправилася за допомогою. Вони розповіли про ситуацію на Галичині та гетьман вагався. Порадившись із військовим міністром М. Рогозою, міністром закордонних справ О. Палтовим і міністром праці М. Славінським, П. Скоропадський пообіцяв послати січових стрільців для боротьби з повстанцями за умови, що ті самотужки повинні перейти кордон. Це пояснювалось тим, що він не хотів розпочинати війни з Польщею, бо намагався порозумітися з Антантою, яка допоможе йому в боротьбі з більшовиками. Адже влада гетьмана трималася на військових частинах Німеччини, а вони залишали Україну у зв'язку з закінченням війни. Також він пообіцяв 10 мільйонів австрійських крон, ескадру літаків, 2 панцирні автомобілі, батарею гаубиць, амуніцію (Nazaruk, 1978, 6).

Після зустрічі з головою УНС делегати поїхали до Білої Церкви, де стояли Січові Стрільці. На Стрільчій Раді 13 листопада О. Назарук говорив про галицький П'ємонт, про план пізнішого походу проти Росії. Однак 8 членів Ради й 4 старшини (всі були вихідцями з Галичини) не погодилися. Лише Р. Сушко поділяв думки О. Назарука. М. Загасевич вважав, що для Львова достатньо й однієї стрілецької сотні з чотирма скорострілами. Більшість старшин на чолі з Ф. Черником вірили, що загін Січових Стрільців може здобути Львів, але боялися за Київ і не хотіли відпускати «ані одного багнету, бо кожний Стрелець у даних умовах ціниться більше від своєї ваги золотом». Вони вважали, що виступ проти Скоропадського в ім'я української демократичної держави був неминучий, бо гетьманський режим дискредитував державну ідею України. Тому повстання, за словами стрілецьких старшин, слід підняти під гаслом оборони української державності й довести, що гетьманат й Україна не тотожні поняття (Kuchabskyi et al., 2004, 103).

Сам Є. Коновалець, командир УСС, пояснив свою відмову значною кількістю наддніпрянців у загоні й необхідністю завоювати спочатку Київ, без допомоги якого галичани не втримаються серед численних зовнішніх ворогів (Konovalets, 1948, 14). О. Кузьма, сотник УГА, доводив, що обіцянки усусів підтримати УНС у повстанні перешкодили стрільцям іти на Львів (Kuzma, 1931, 222). Четар С. Ріпецький зазначав, що Січовим Стрільцям не можна було далеко відходити від центру, оскільки вони виховувалися революційним військом, а з завоювання ворогами Наддніпрянщини впаде й Галичина. «Тільки від центру й основи українських земель, – наголошував С. Ріпецький, – може бути здійснена національно-державна соборність і об'єднання України. А виразом цієї правди став уже тоді в Білій Церкві клич: «Через Київ, на Львів» (Ripetskyi, 1995, 453). Як бачимо, у свідченнях очевидців наявні розбіжності. На наш погляд, докази командира Січових Стрільців Є. Коновальця слід прийняти як вагомі, адже саме він відмовив у допомозі галичанам.

Українсько-польське військове протистояння, що розпочалося 1 листопада 1918 р. завершилося відступом українських військ зі Львова в ніч на 22 листопада. Однак на інших ділянках фронту боротьба продовжувалася. Такий поворот змусив галичан звернутися за допомогою до Директорії, війська якої вели успішні бойові дії проти гетьманату. Західно-українські посланці Л. Цегельський й Д. Левицький 1 грудня 1918 р. у Фастові уклали з представниками Директорії Передвступний договір про злуку УНР і ЗУНР, який започаткував процес об'єднання Західної й Наддніпрянської України в одну соборну державу. Початок співробітництва відкривав Галичині перспективу отримання військової допомоги, хоча галицькі делегати були не впевнені в стабільності влади Директорії та й до соціалістичних поглядів її керівників ставилися насторожено.

Щось схоже до подій у Галичині відбувалося в Буковині. Натхненні ідеями про соборність делегати Буковини взяли участь у конституанті, яка відбулася 18–19 жовтня у Львові, а студенти Чернівецького університету прийняли резолюцію, у якій вимагали злуки українських земель в єдину суверенну державу. Об'єднавчий рух посилювався після того, як у містах і селах Буковини стали відомими львівські події 18–20 жовтня.

Буковинські члени УНРади на засіданнях 24–25 жовтня 1918 р. утворили Крайовий комітет у Чернівцях на чолі з головою О. Поповичем і його заступником А. Артимоновичем. Він мав на меті побудову власної держави внаслідок поділу Буковини на українську й румунську частини. 27 жовтня буковинська делегація УНРади ухвалила маніфест до місцевого українського населення із закликом реалізувати своє право на самовизначення. Однак цього ж дня Румунська Національна Рада оголосила протест проти поділу Буковини на дві частини й прийняла постанову про її приєднання до Румунії. Особливо активно цю ідею відстоював новообраний голова виконавчого комітету Ради Я. Флондор. Стало зрозумілим, що й у Буковині українцям важко буде вибороти власну державність.

3 листопада в Чернівцях зібралося Краєве віче, на якому були присутні близько 10 тисяч осіб. Найбільш радикально, як і в Галичині, були настроєні соціал-демократи, які мали тісні зв'язки з Українським Національним Союзом і закликали до об'єднання з Великою Україною. Віче ухвалило резолюцію з шести пунктів, у якій зазначалося: «Місто Чернівці, відтак політичні повіті Заставна, Кіцмань, Вашківці та Вижниця цілі, а Чернівецький і Сирітський повіті за виїмком громад, вказаних із двох останніх переписів як переважно румунські; в кінці ті громади Старожинецького, Радовецького і Кімполунгського повітів, у котрих обі останні переписи виказують українську більшість – творять окрему від румунської частини краю українську територіальну область» (Karpenko, 2001, 304). Однак прагнення буковинців тоді не здійснилося. 6 листопада українська делегація в складі депутатів М. Спишула, О. Поповича, І. Семака й поручика І. Поповича відвідала австрійського емісара Й. Ецдорфа з метою перебрання влади в краї, але намісник погоджувався передати її разом із румунами. Домовитися їм так і не вдалося. Після цього О. Попович перебрав владу у Буковині. Врешті-решт Й. Ецдорф вирішив, що влада в краї повинна належати місцевим національним радам. Румунську представляв А. Ончул (він, на відміну від Я. Флондора, не був противником поділу краю), а Крайовий комітет О. Попович. Відповідно до домовленостей, українська влада поширювалася на північну, а румунська – на південну частину Буковини.

Згодом 4 листопада 1918 р. Красвий комітет у Чернівцях вирішив відправити соймового посла Т. Галіпа та нотаріального кандидата Т. Драгомирського, але через складну військово-політичну ситуацію на шляху до столиці України вони відмовилися. Згодом з відповідними дорученнями виїхала делегація у складі О. Безпалка й М. Кордуби (Korduba, 2008, 856). У Львові за рішенням УНРади вони були наділені повноваженнями вести переговори з гетьманом від імені ЗУНР і вимагати від П. Скоропадського військової допомоги. Також В. Панейко доручив делегатам зв'язатися з тимчасовим представником ЗУНР в Українській Державі Г. Микетеем і просити гетьмана направити до Львова місію для обговорення питання об'єднання ЗУНР з Наддніпрянщиною.

27 листопада делегати прибули до Києва. Г. Микетей отримав листа від В. Панейка з відповідними рішеннями, але ситуація в столиці змінилася. Гетьман проголосив федераційну грамоту, а тому галицький представник мав отримати дозвіл зі Львова на переговори з П. Скоропадським. Самостійно ж вести дипломатичні відносини з Українською Державою після такого кроку гетьмана Г. Микетей не став. Та й допомогти Буковині П. Скоро-

падський нічим не міг, бо, зі слів заступника міністра закордонних справ А. Галіпа, гетьман готовий був пожертвувати навіть частиною Поділля, аби тільки Румунія надала йому військову підтримку (Korduba, 2008, 870).

Водночас до Києва прибула делегація у складі Т. Галіпа й І. Поповича, щоб проінформувати П. Скоропадського про ситуацію в Буковині та просити військову допомогу. Доручення на поїздку до столиці Української Держави їм надав у Заліщиках О. Попович, тому вони жодним словом не знали про поїздку М. Кордуби й О. Безпалка. У дорозі делегатам довелося зустрітися з великими труднощами через початок протигетьманського повстання, тому й не дивно, що їхали вони з Чернівців до Києва 17 днів і прибули лише 27 листопада. Після зустрічі з А. Галіпом делегати зрозуміли, що П. Скоропадський довго не втримається. А вже після зміни влади в Києві Т. Галіп зустрівся з С. Петлюрою, який пообіцяв йому протягом двох місяців відправити військо на допомогу Буковині. Звісно, це були тільки слова або велика самовпевненість С. Петлюри, оскільки в його розпорядженні знаходилося велике військо в період повстання, яке швидко зменшувалося після його закінчення. Т. Галіп та І. Попович вирішили, що їхня місія на цьому закінчилася, адже інша делегація в Києві мала ширші повноваження. Очевидно, що Т. Галіп не знав, що М. Кордуба вже покинув місто, а лишився тільки О. Безпалко, якому імпонували ідеї Директорії.

Дещо за іншим сценарієм розгорталися події на Закарпатті. Ще 23 липня 1918 р. організація закарпатських емігрантів США «Народна Рада Русинів Злучених Держав» ухвалила резолюцію, за якою карпатські українці повинні отримати повну незалежність. Якщо це буде неможливо, тоді вони мають об'єднатися з галичанами й буковинцями. Отже, на початковому етапі в закарпатських емігрантів переважала власна лінія в державотворенні, незалежна від інших частин України. Проте вже з вересня пропагувалася злука з Україною.

Після листопадового виступу у Львові в Ужгороді було утворено Раду Рутенів Мадярії, яку очолили А. Волошин і П. Гебей. Вони виступали за збереження Закарпаття в складі Угорщини. Водночас на Підкарпатській Русі в Любовні 8 листопада 1918 р. сформувалася Руська Народна Рада, яка висунула гасло самовизначення й об'єднання всього Закарпаття з Україною. Вона також вимагала представництва на Мирній конференції. Угорський уряд змушений був надати автономію українському населенню, представники якого в грудні на зібранні комітетів Мараморош, Угоча, Берег, Уг створили «Руську країну». Законодавча влада мала належати «Руській Народній Раді», а виконавча – губернатору.

Ідея злуки стала домінуючою серед місцевого населення. Зокрема, 4 листопада 1918 р. було засновано Повітову Українську Народну Раду для Сяноцького повіту на чолі з П. Шпилюкою, яка підтримувала ідею соборності українських земель. 8 грудня у Сваляві утворили Карпато-Руську Національну Раду під керівництвом М. Комарницького, яка виступала за злуку Закарпаття з Великою Україною. З цією метою вона відправила своїх представників до Львова та Києва. Окрім того, 18 грудня населення східного Закарпаття на вічі в Сиготі також висловило бажання об'єднатися з іншими українськими землями й обрало Марамороську Руську Народну Раду.

Яскравим проявом соборницької боротьби була діяльність у Ясіні Гуцульської Народної Ради, яка змогла встановити тісні зв'язки з урядом ЗУНР. Її представник С. Ключурак у січні повідомив волю населення «приєднати до України землю, на якій вони споконвіку живуть». 8 січня Гуцульська Народна Рада проголосила створення Гуцульської республіки, а через день видала звернення до населення, де наголошувалося: «Ми є третім татком «раненим братом», а два брати українці – з Галичини і з над Дніпра – ідуть на наш клич нам на поміч. [...] Най живе один великий український народ від Тиси аж по Чорне море і гори Кавказ. Най живе і пишається наша велика одноцільна українська республіка» (Klochurak, 1978, 139). За допомогою буковинських добровольців, міліції та 500 військових УГА було захоплено Сигіт – і відкрився шлях на Хуст. Проте румунські регулярні частини перейшли кордон і змусили українські війська відступати. Намагаючись уникнути конфлікту з Румунією, УНРада відкликала збройні формування на територію ЗУНР.

Отже, навіть у скрутний час для Габсбурзької імперії українці залишалися під впливом Відня. Західноукраїнські керманічі були проти будь-яких кардинальних змін. Їм імпонувала широка автономія у складі федеративної Австрії, а ніж велика невизначеність

після проголошення самостійності ЗУНР, адже новоутворена держава була оточена з усіх сторін ворогами. Складне становище Української Держави Павла Скоропадського, який проголосив федеративну грамоту з Росією й націленість УНС до повстання також заважало швидкому проголошенню єдності з наддніпрянською Україною, а тому галицькі лідери просили у Наддніпрянщини тільки військової допомоги. Лише зрозумівши марність віри в імперію, провідні політичні діячі прислухалися до ідей населення й розпочали зближення з Наддніпрянщиною. Схожою була ситуація на землях Буковини й Закарпаття, де ідея соборності українських земель стала пріоритетною. Місцеве населення й крайові лідери висловилися за об'єднання з іншою частиною України.

ЛІТЕРАТУРА / REFERENCES

- Boberskyi, I. 2003. Shchodennyk 1918–1919 rr. [Diary of 1918-1919]. Kyiv: Academy. 260 s. (In Ukrainian)
- Боберський, І. 2003. Щоденник 1918–1919 рр. Київ: Академія. 260 с.
- Dilo, 1918, 8 zhovtnya. (In Ukrainian)
- Діло, 1918, 8 жовтня.
- Dilo, 1918, 19 zhovtnya. (In Ukrainian)
- Діло, 1918, 19 жовтня.
- Dilo, 1918, 20 zhovtnya. (In Ukrainian)
- Діло, 1918, 20 жовтня.
- Dilo, 1918, 20 zhovtnya. Okremyi dodatok. (In Ukrainian)
- Діло, 1918, 20 жовтня. Окремий додаток.
- Dilo, 1918, 12 lystopada. (In Ukrainian)
- Діло, 1918, 12 листопада.
- Karpenko, O. Iu. 2001. Zakhidno-Ukrainska Narodna Respublika 1918–1923. Dokumenty i materialy: v 5 t. [Western Ukrainian People's Republic 1918-1923. Documents and materials], T. 1: Natsionalno-demokratychna revoliutsiia. Proholoshennia ZUNR. Ivano-Frankivsk, Lileia-NV. 584 s. (In Ukrainian and Polish)
- Західно-Українська Народна Республіка 1918–1923. Документи і матеріали: в 5 т. / Кер. роботи і відп. ред. О. Ю. Карпенко. Т. 1: Національно-демократична революція. Проголошення ЗУНР. Івано-Франківськ, Лілея-НВ, 2001. 584 с.
- Klochurak, S. 1978. Do voli (Spomyny). [By Will (Remmin)]. New York, Carpathian Union Inc. 189 p. (In Ukrainian)
- Клочурак, С. 1978. До волі (Спомини). Нью-Йорк: Карпатський Союз Інк. 189 с.
- Konovalets, Ye. 1948. Prychynky do istorii ukrainskoi revoliutsii. [Humans to the history of the Ukrainian revolution]. Without place. 48 s. (In Ukrainian)
- Коновалець, Є. 1948. Причинки до історії української революції. Б.м. 48 с.
- Korduba, M. 2008. V posolstvi do hetmana (Uryvok iz shchodennyka) [V posolstvi do hetmana (Uryvok iz shchodennyka)]. Dobrzhanskyi O., Staryk V. Bazhaiemo do Ukrainy! [Dobrzhanskyi O., Staryk V. Bazhaiemo do Ukrainy!]. Odesa: Mayak, s. 856-885. (In Ukrainian)
- Кордуба, М. 2008. В посольстві до гетьмана (Уривок із щоденника). Добержанський О., Старик В. Бажаємо до України! Одеса: Маяк, с. 856–885.
- Kuchabskyi, V., Bezruchko, M., Konovalets, Ye. 2004. Golden Gate. History of Sich Riflemen 1917-1919. Lviv, Rochester: Ukrainian Library of NTSh. 408 s. (In Ukrainian)
- Кучабський, В., Безручко М., Коновалець Є. 2004. Золоті ворота. Історія Січових стрільців 1917-1919. Львів, Рочестер: Українська бібліотека НТШ. 408 с.
- Kuzma, O. 1931. Lystopadovi dni 1918 r. [November days 1918]. Lviv. 464 s. (In Ukrainian)
- Кузьма, О. 1931. Листопадові дні 1918 р. Львів. 464 с.
- Levytskyi, K. 1931. Velykyi zryv: (Do istorii ukr. derzhavnosti vid berez, do lystop. 1918 r. na pidstavi spomyniv ta dokumentiv [Great breakthrough: (To the history of Ukrainian statehood from March, to November 1918, on the basis of memoirs and documents)]. Lviv: Chervona Kalina. 152 s. (In Ukrainian)
- Левицький, К. 1931. Великий зрив: (До історії укр. державності від берез, до листоп. 1918 р. на підставі споминів та документів). Львів: Червона Калина. 152 с.
- Lozynskyi, M. 1970. Halychyna v rokakh 1918–1920 [Galicia in the years 1918-1920]. New York: Chervona Kalina. 228 s. (In Ukrainian)
- Лозинський, М. 1970. Галичина в роках 1918–1920. Нью-Йорк: Червона Калина. 228 с.
- Lytvyn, M. R., Naumenko K. Ye. 1995. Istoriiia ZUNR [History of ZUNR]. Lviv: National Academy of Sciences of Ukraine, Institute of Ukrainian Studies named after. I. Kryp'yakevich; Publishing firm «Olir». 368 s. (In Ukrainian)

- Литвин М. Р., Науменко К. С. 1995. Історія ЗУНР. Львів: НАН України, Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича; Видавнича фірма «Олір». 368 с.
- Nazaruk, O. 1978. Rik na Velykii Ukraini: Konspekt spomyniv z ukrainskoï revoliutsii [The Year in the Great Ukraine: A Memoir of the Ukrainian Revolution]. New York: Hoverla. 344 s. (In Ukrainian)
- Назарук, О. 1978. Рік на Великій Україні: Конспект споминів з української революції. Нью-Йорк: Говерла. 344 с.
- Prokopovych, E. 2004. Kinets avstriiskoho panuvannia v Bukovyni [The end of Austrian domination in Bukovina]. Chernivtsi: Golden Litavari. 80 s. (In Ukrainian)
- Прокопович, Е. 2004. Кінець австрійського панування в Буковині. Чернівці: Золоті литаври. 80 с.
- Ripetskyi, S. 1961. Lystopad 1918 roku [November 1918]. New York. 48 s. (In Ukrainian)
- Ріпещкий, С. 1961. Листопад 1918 року. Нью-Йорк. 48 с.
- Skoropadskyi, P. 1995. Spohady: kinets 1917 – hruden 1918 [Memories: end of 1917 - December 1918]. Kyiv, Philadelphia. 495 s. (In Ukrainian)
- Скоропадський, П. 1995. Спогади: кінець 1917 – грудень 1918. Київ, Філадельфія. 495 с
- TSDIAL. Tsentralnyi derzhavnyi istorychnyi arkhiv Ukrainy, m. Lviv [Central State Historical Archive of Ukraine, Lviv], f. 581, op. 1, spr. 96, 65 ark. (In Ukrainian)
- Центральний державний історичний архів України, м. Львів, ф. 581, оп. 1, спр. 96, 65 арк.
- TSDIAL. Tsentralnyi derzhavnyi istorychnyi arkhiv Ukrainy, m. Lviv [Central State Historical Archive of Ukraine, Lviv], f. 581, op. 1, spr. 128, 11 ark. (In Ukrainian)
- Центральний державний історичний архів України, м. Львів, ф. 581, оп. 1, спр. 128, 11 арк.
- Tsehelskyi, L. 2003. Vid lehend do pravdy: Spomynu pro podii v Ukraini poviazani z Pershym lystopada 1918 r. [From legends to truth: Reminists about events in Ukraine are connected with the First of November 1918]. Lviv: Svichado. 336 s. (In Ukrainian)
- Цегельський, Л. 2003. Від легенд до правди: Спомини про події в Україні пов'язані з Першим листопада 1918 р. Львів: Свічадо. 336 с.
- Tyshchuk, V. Y. 2005. Zakhidno-Ukrainska Narodna Respublika (1918–1923 rr.). Istoriia derzhavy i prava [Western Ukrainian People's Republic (1918-1923 biennium). History of state and law]. Lviv: Triad plus. 392 s. (In Ukrainian)
- Тищик, В. Й. 2005. Західно-Українська Народна Республіка (1918–1923 рр.). Історія держави і права. Львів: Тріада плюс. 392 с.
- Українське слово, 1918, 10 zhovtnia. (In Ukrainian)
- Українське слово, 1918, 10 жовтня.
- Українське слово, 1918, 11–12 lystopada. (In Ukrainian)
- Українське слово, 1918, 11–12 листопада.

Дата подання статті у редакцію – 30.06.2019 р.